

OKOLICA GRAČACA KAO STJECIŠTE KULTURA

IVICA ŠESTAN
Etnografski muzej
41000 Zagreb, Mažuranićev trg 14

UDK 39:67(497.13 Gračac)
Izvorni znanstveni članak
Primljeno 5. V. 1992.

Služeći se pretežno primjerima materijalne kulture, člankom se nastoje ilustrirati mogućnosti različitih pristupa istraživanju tradicijskog na području Gračaca. Autor smatra da bi razumijevanju rata koji se upravo vodi znatno pridonijeli rezultati istraživanja odnosa tradicijskih kultura Hrvata i Srba. Kao što su istraživanja iz tog rakursa godinama bila zapostavljena, postoji strah da će nam i u budućnosti za razumijevanje nekog drugog događaja ili procesa nedostajati odgovarajući pristup u današnjim istraživanjima. Zbog toga, autor se zalaže za raznolikost u istraživanju tradicijske kulture.

Istraživanje na kojem se temelji ovaj rad, provedeno je u tijeku svibnja i rujna 1989. godine u okviru "Akcije fiksiranja i evidentiranja etnografske građe", tada Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture Hrvatske. U skladu s djelatnošću Zavoda, težište istraživanja bilo je na materijalnoj kulturi, pa je toj činjenici bilo podređeno prikupljanje ostale građe. Unatoč tome, potvrđena je od ranije poznata činjenica da se radi o heterogenoj kulturi formiranoj procesima u kojima su sudjelovale različite kulture, u različitim razdobljima. Ta asinhronost stvorila je kompleksnu strukturu koja inzistira na povijesnom, kao jednom od nezaobilaznih aspekata proučavanja. Uz to, ovo se područje može promatrati: 1. kao područje dominantne dinarske kulture s utjecajima drugih etnografskih kulturnih zona (prije svega jadranske), 2. kao područje ruralne kulture s utjecajima gradske, 3. kulture različitih društvenih slojeva, 4. dvaju po konfiguraciji različitih dijelova (brdskog i nizinskog), 5. područje kultura Hrvata i Srba. Ne treba zanemariti ni činjenicu da su sve sudionice u procesima formiranja kulturne slike ovog područja, sudjelovale kao kulture već formirane nekim drugim, ranijim procesima. Ovaj kulturni perpetuum mobile relativizira, u neku ruku, pojam starog i novog, odnosno autentično tradicijskog, autohtonog ili unešenog. Činjenica je da ono što obično smatramo autentičnom tradicijskom kulturom i za čim težimo tragajući za što starijim slojem, velikim dijelom pripada kraju 19. st., dok su još početkom dvadesetog stoljeća, a na ovom području i između dva rata, bili aktivni procesi transformacije, odnosno recepcije. U tom je smislu neobično važno precizno datiranje, kao i procjena koliko su se unešeni elementi interpolirali u tradiciju.

Mogućnosti različitih pristupa problemu tradicijske kulture, ilustrirajmo ukratko primjerima:

Mjesto gdje drže pčele nazivaju *čelnjak*, ali znaju da je to noviji izraz - stariji to mjesto i danas nazivaju *ulenjak*; u upotrebi su bile dinarske ognjišne vežice u obliku osmice, i

jadranske kružnog oblika; poslije drugog svjetskog rata unešen je u tradicijski kućni inventar *šparket*, limena kuhinjska peć za grijanje i kuhanje; tradicijski način života brže se napušta u nizinskim selima nego u brdskim; ornamentikom vunene torbe, danas kada je narodna nošnja potpuno napuštena, pojedinac daje na znanje svoju pripadnost hrvatskom ili sprskom etnosu.

Ovako bi se moglo govoriti i o drugim našim područjima, pa naslov ovog rada treba isključivo shvatiti kao informaciju o aspektu kroz koji će biti prezentirana odabrana građa.

Pripadnost ovog područja dinarskoj kulturi prema poznatoj podjeli na etnografske kulturne zone, možemo argumentirati karakterističnim elementima: proizvodima ručnog lončarskog kola obližnjeg lončarskog centra Kaluđerovac; niskim kućnim namještajem, crvenkapom, ognjišnim verigama s karikama u obliku broja osam, tzv. lučnim jarmom s drvenim lukom oko vrata svakog goveda, geometrijskom ornamentikom, epskim pjevanjem, guslama, *orcanjem* (ojkanjem), drvenom arhitekturom...

Geografski položaj Gračaca s okolicom, u znatnoj je mjeri utjecao na pojavu i tijek povijesnih i kulturnih procesa na ovom području. Kontinuirane, u davnoj prošlosti ustanovljene intenzivne veze Like s područjima južne strane Velebita i obale omogućile su razvoj elemenata jadranske kulture, kao što je npr. kamena arhitektura ili kružne ognjišne verige (Gavazzi, 1978:190).

Treba svakako spomenuti da se živa razmjena odvijala i unutar šireg područja Like i dinarske zone, kao i udaljenijih krajeva. Godine 1927., najljepši su se opanci pravili u Udbini, a opanke *kapičare* su nabavljali iz Karlovca, i po tome ih nazivali *karlovačkim* (Gušić, 1973:192, 201).

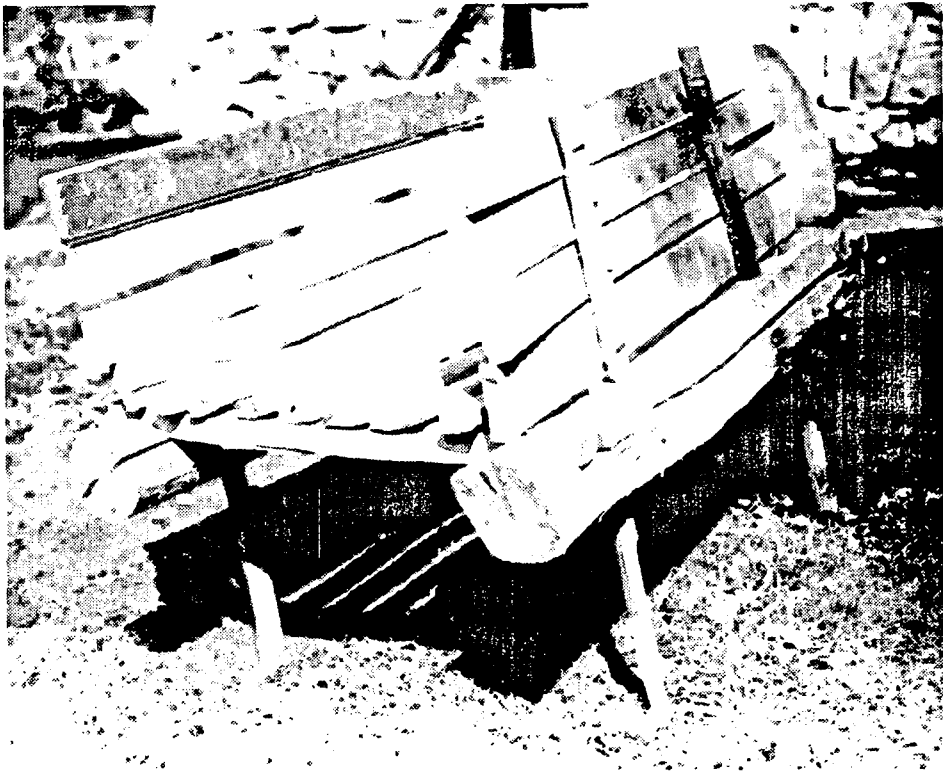
Najcjenjenije su bile *kose kovanice* iz Mrkonjić Grada (prema starom imenu mjesta - Varcar Vakuf, nazivane *varcarke*) koje su navodno, tamošnji kovači kovali od cijevi njemačkih strojnica. Bez obzira da li su sve, ili samo neke kose bile kovane od toga materijala, pa to kasnije bilo spretno marketinški korišteno, vjerujem da zvuči pomalo cinično ako i utjecaj jedne kulture na drugu posredstvom oružja, nazovemo interakcijom kultura¹.

Sigurno je da se ne smijemo ograničiti na interakciju samo dinarske i jadranske kulture jer su uočljivi i neki drugi utjecaji. Za sada spomenimo samo dva primjera koji nam sugeriraju neke do sada nedovoljno proučene.

U etnološkom smislu, veoma je zanimljiv nalaz naprave za izbijanje kukuruznog zrna iz klipa, iz Tomingaja, koju ovdje nazivaju *tucana*, a radi se o platformi od letava na nogama od debljih ljeskovih prutova, s tri uspravne stranice. Na horizontalnu rešetku od letava, istresu se kukuruzni klipovi i po njima se udara štapom, tako da zrna propadaju na prostirku². Ovakve sprave nisu zabilježene ovoliko južno, a inače su još, pletene od pruca, poznate u Mađarskoj, Rumunjskoj i Bugarskoj, te u istočnoj Srbiji, Bosni, Gorskom kotaru (Gunda, 1969).

¹ Ovaj je članak pisan kao referat za simpozij pod naslovom "Interakcija kultura" održan u Splitu u prosincu 1990. Radovi su trebali biti objavljeni u zborniku za koji mi nije poznato da je tiskan. U međuvremenu tema simpozija u Splitu, na tragičan je način aktualizirana događajima koji su već u kolovozu 1990. poprimili razmjere oružanog sukoba. U vrijeme kada sam pisao članak za simpozij u Splitu, činilo mi se cinizmom na kovanje kosa od cijevi njemačkih strojnica u Mrkonjić Gradu, gledati kao na primjer "interakcije kultura". Nažalost, uskoro će pred etnolozima stajati obilje sličnih primjera "interakcije", i njihovu će valorizaciju trebati obaviti bez emocija i isključivo znanstvenim kriterijima.

² Osim ovako, zmje se iz kukuruznih klipova izbijalo i tako da se udaralo štapom po hpi kukuruza u uglu, tako da se klipovi ne bi rasuli po prostoriji, ili se zbog istog razloga udaralo po klipovima u vreći.

Tucana, naprava za izbijanje kukuruznog zrna iz klipa, Tomingaj. Snimio Goran Maleković.

U drugom se slučaju radi o četiri tipa *brana* na ovom, relativno malom prostoru. Sam izraz, u užem značenju označava spravu od dasaka i šiblja, koja se povlači po zasijanoj njivi kako bi se sjeme pokrilo zemljom. U širem značenju obuhvaća i spravu od drvenih greda s metalnim ili drvenim klinovima, koju nazivaju još *drljača* ili *zubača*. Ona služi za mrvljenje i poravnavanje zemlje poslije oranja, a ima ih trokutastog ili trapeznog oblika. U selu Vagan (Velika Popina), zabilježena je i brana s dvije gredice između kojih je razmak sprijeda nešto manji nego straga. Sprijeda su te gredice i blago povijene prema gore, kao kod sanjki, a upotrebljavale su se kao i brana od šiblja (Muraj, 1972 i 1990).

Drljača s povijenim gredicama iz Vagana (Velika Papina). Snimio Goran Maleković.

Za proučavanje kulturne slike ovog područja s aspekta etnografskih zona, nije bez značaja ni činjenica da se u blizini, u Gorskom kotaru nalazi i područje koje Gavazzi naziva čvorištem tradicijske kulture, i gdje prepoznaje preplitanje istočno-alpske, jadranske, panonske i dinarske kulture (Gavazzi, 1978:180 i dalje).

Narodna nošnja je gotovo iščezla i još se samo rijetko može susresti starac sa crvenkapom s dužim resama po novijem običaju. Među najautentičnije pronađene primjere idu dvije *carze*, suknje iz Nadvrela. Porijeklo naziva Marijana Gušić traži u riječima *sarza*, *sargio*, koje da su došle u 14. st. sa zapada zajedno s visokim umijećem tkanja. Prvobitno su označavale fakturu tkanja tehnike *keper*, koja se izvodi na tri ili četiri nićanice, od kakovog su tkanja krojene starije *carze*. One su kasnije krojene i od tkanina otkanih drugim tkalačkim tehnikama, ali se, kao što se to često dešava, naziv tehnike zadržao kao naziv predmeta (Gušić, 1973:186-187).

Blagostanje, odnosno siromaštvo, bitno utječu na očuvanost tradicijske kulture, pa bi siromaštvo mogli smatrati jednim od čuvara tradicije. Činjenica je da bolje stojeći sloj živi jednim drugim životom, nazvali mi to drugom kulturom ili derivatom iste. Danas se može primijetiti da su te razlike kvalitativno znatno veće nego u prošlosti, što uz neophodan porast ekonomskih mogućnosti, svakako treba pripisati i razlici u važećim vrijednosnim sistemima u različitim vremenskim razdobljima. To znači da bolje stojeći pojedinci nisu uvijek živjeli onoliko različitim životom, odnosno onoliko višim standardom, koliko su im to mogućnosti objektivno dozvoljavale.

U godinama bogatog uroda krumpira, kada sav ne bi stao u trapove, s kreveta su se skidale poprečne horizontalne daske, od noge do noge, s unutarnje strane, stavljale su se

uspravne daske, i u tako zatvoren prostor, istresao se krumpir. Preko njega su se ponovo stavljale daske, i na takvom se ležaju spavalo. Imućnost pojedine kuće, ocjenjivala se i po tome ima li krumpira u krevetu.

Bogatiji su, još između dva rata, sadili krumpir u brazdu, a siromašniji pod motiku, u *kućice*, jer je za takvu sadnju bilo potrebno manje gnojiva.

Također su neke bolje stojeće kuće, još početkom stoljeća počele mijenjati namještaj niskog horizonta (Gavazzi, 1978:191), i unositi "visoki namještaj" izrađen po uzoru na građanski, s primjetnim stilskim karakteristikama. Kasnije i siromašniji kupuju po koji komad takvog namještaja i dok ga imućniji nabavljaju u obližnjim obrtničkim centrima, njima ga izrađuju domaći poluprofesionalni majstori.

Društvene promjene dovele su do današnje polarizirane situacije. Milki Serdar iz Sv. Roka, sinovi su omogućili stanovanje u kući zapadnoeuropskog standarda³, a istovremeno dvije sestre i brat Manojlović iz Manojlovića, gotovo napuštenog zaseoka Gubavčevog polja žive standardom prošlog stoljeća, bez struje i uz prekobrojnu stoku. Dok Milka, u kući s centralnim grijanjem i telefonom u gotovo svakoj prostoriji, brižno čuva oveću etnografsku zbirku ne želeći tako potpuno izgubiti vezu s tradicijom, Manojlovići uporno štite svoju ljubav prema kulturi prošlosti, i sami svjesni uzaludnosti tog napora, čak i po cijenu života ispod mogućnosti koje im objektivno omogućava solidna bratova mirovina.

Unošenje novog u kulturni inventar, ne znači nužno i napuštanje starog. Tako su se do danas, u donedavno vrlo živom pčelarstvu održali u upotrebi oblici košnica, različiti po formi, starosti i porijeklu, pod različitim nazivima za svaki tip. Košnice dubene u komadu klade u Brvnu nazivaju *lobura*⁴, a u Razbojinama *ulište*. *Trнке* su košnice pletene od pruća i omazane smjesom blata, balege i pljeve (Domaćinović, 1972 i 1990). Postoje još i košnice pletene od strukova slame kojima je, prema Gavazziju, rasprostranjenje na jug do porječja rijeke Kupe, a ishodište u njemačkom prostoru (Gavazzi, 1978:167). Suvremene košnice od dasaka s drvenim okvirima, nazivaju *umjetne*.

U sveopćem napuštanju tradicijskog načina života, neki primjeri iznenađuju izuzetno žilavim otporom koji pružaju potiskivanju. U tom je smislu zanimljiv predmet tronožni stolčić, ostatak namještaja niskog horizonta. Dok je ostali namještaj gotovo sasvim istisnut, i ponegdje se još nalazi u starim kućama izvan funkcije ili u gospodarskoj zgradi zatrpan odbačenim stvarima, barem po jedan tronožni stolčić možemo naći u svakoj pa i najsuremenije uređenoj kući. Slično bi se moglo reći i za vunene torbe i vreće za žito. Dok kod torbi, po ornamentici, bojama i tehnicima možemo razlikovati arhaične i recentne primjerke, vunene vreće za žito i brašno, ako su domaće iako novije izrade, sačuvale su svoj starinski izgled.

Po gospodarskim karakteristikama, ovo je područje više stočarsko nego ratarsko, više u prošlosti nego danas. Kazivači pamte samo dnevni izdig, pa na temelju toga i podataka iz literature, možemo pretpostaviti da je sezonsko transhumantno stočarenje s ličke strane prestalo negdje krajem 19. st., a i tada se u nekim bitnim aspektima razlikovalo od dalmatinskog i primorskog (Marković, 1980:10 i dalje).

³ Godine 1991. Milkina je kuća, kao i cijelo selo, razorena. Iste je godine Milka umrla za vrijeme posjete sinu u Kanadi i pokopana u Zagrebu, jer pogreb u njezinom rodnom Sv. Roku, zbog ratnog stanja nije bilo moguće.

⁴ Loburom nazivaju i svaku drugu drvenu posudu dubenu u komadu klade, kod koje je sačuvan vanjski, prirodni, valjkasti oblik.

U vrijeme koje pamte kazivači, stoka se ujutro tjera u planinu, a uvečer se vraća. U nekim selima (Brnčevo), svaka je obitelj čuvala svoju stoku, pa je morala imati barem tri pastira: za janjce i jarad, za ovce i koze, te za konje i goveda. U drugim su selima čuvali stoku *na redove*, što znači da su stoku napasali u zajedničkom seoskom stadu, a obitelji su naizmjenično osiguravale pastira. U Mazinu je svaka obitelj pastira za seosko stado davala prema broju grla koje je imala u stadu - za svakih pet ovaca ili dva goveda, računao se jedan dan čuvanja. U Rudopolju Bruvanjskom, pastiri su čuvali stoku naizmjenice po jedan dan, bez obzira koliko je tko imao grla stoke u stadu. Razlike u drugim selima, uglavnom se tiču broja grla koji je određivao broj dana čuvanja.

Pedološke karakteristike ratarstvo su jače razvile u nizinskom dijelu gdje plodnija zemlja, bolje komunikacije, viši standard pridonose intenzivnijim transformacijskim procesima. Tako, u selima krševitog dijela, neke tradicijske elemente možemo naći u očuvanijoj formi, nego u nizinskom dijelu. To dobro možemo uočiti na različitim oblicima običaja uzajamne pomoći.

U selima Mazin i Rudopolje Bruvanjsko, susjedi i rodbina pomažu jedni drugima u gradnji kuće, posuđuju konja ili vola, zimi zajedno čiste puteve od snijega, a po potrebi pomažu sirotinji (npr. udovici prilikom većih poljoprivrednih radova, čija je tada obveza samo prehrana). Troškove pogreba solidarno snosi selo. Ranije su pokojnikovoj obitelji donosili hranu i piće, a od šezdesetih godina daju novac. Također su skupljali pomoć za onoga kome uginu ili strada koje grlo krupne stoke.

U Štikadi, selu smještenom u dolini, domaćin ili majstor, prema pogodbi, plaćali su pomoćnu radnu snagu prilikom gradnje kuće. O pogodbi je ovisila i prehrana (pa su tako radili o domaćinovoju, majstorovoj ili vlastitoj hrani). Ovdje se, također "... nisu otimali" niti oko pomoći siromašnijim obiteljima. Uglavnom im je pomagala rodbina, ali i oni nevoljko.

U poslovima od zajedničkog interesa, uređivanju lokvi za napajanje stoke, puteva, čišćenju snijega i sl. sudjeluju svi, a u izuzetnim slučajevima pojedinaca koji izbjegavaju ovakve obveze, selo spontano primjenjuje sankcije za koje bi mogli reći da su strože u brdskom nego u nizinskom dijelu, od ignoriranja takvog pojedinca u Štikadi, do potpune izolacije (npr. zabrana ispaše u zajedničkom stadu) u Rudopolju Bruvanjskom.

Do ove razlike u strogosti tradicijskih društvenih sankcija, došlo je uslijed nejednakog razvitka brdskog odnosno nizinskog područja. Razvijeni je nizinsko područje ranije modificirano, ublažava sankcije i napušta tradicijske oblike zajedništva, jer u promijenjenim uvjetima gube svoj razlog postojanja. U brdskim predjelima, još uvijek teški uvjeti života čine ovakvo zajedništvo i danas nepohodnim.

Nastojanje vlasti da utječe na procese promjena primjećujemo u instituciji *uzor ratara*. Ovu je instituciju Ministarstvo poljoprivrede Jugoslavije između dva svjetska rata uvelo želeći nametnuti suvremene načine obrade zemlje i uzgoja stoke. Nastojanje se temeljilo na ideji da se širom zemlje stimuliraju uzorna gospodarstva, koja bi prosperitetom postignutim primjenom suvremenih metoda, utjecala na njihovo širenje. Da je ova akcija i na ovom području bila razvijena, te da je ostavila stanovitog traga, možemo pretpostaviti po tome što je zabilježeno da je i Lovinac imao jednog uzor ratara⁵.

⁵ Franjo Vrkljan

Primjer mjera za žito spada u ona pitanja koja privremeno ili definitivno ostaju bez odgovora. Uobičajene mjere ovdje su bile: *oka, malić, polučak, kvarta*. Kazivači, iako iz istog sela, nisu se mogli složiti oko vrijednosti malića, i u traganju za ispravnim odgovorom uobličila se pretpostavka o dva mjerna sistema.

Milan Japunčić (1922.), iz Sv. Roka tvrdi da malić drži pet litara, dok bračni par Dane (1927.) i Ika (1932.) Krpan iz Krpanske Drage, zaseoka Sv. Roka, logikom cijelog sistema, dokazuju vrijednost malića od četiri litre. Oni tvrde da u 100 litara idu tri kvarte i jedan malić; kvarta drži 32 litre; polučak 16 litara; malić četiri litre i oka dvije litre.

U literaturi nalazimo također različita tumačenja. *Rečnik naših starih mera* kvartu određuje kao mjeru od 50 litara, a kako *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU* za kvartu navodi tumačenje iz Like, da se radi o mjeri od osam malića, proizlazi da malić drži 6,25 litara (Vlajinac, 1968:561). Međutim, u opisu iz Lovinca, Mate Pavičić-Šunjić navodi da u kvartu ide osam malića, a malić da drži pet litara (Pavičić-Šunjić, 1938:169).

Stanovništvo se danas sastoji od Hrvata katolika i Srba pravoslavaca⁶, koji se u lokalnom govoru nazivaju Bunjevci, odnosno Vlasi, dok im je zajednički etnik Ličani.

Odgovor Ike Krpan na pitanje kako nazivaju ležaj, slikovito nam govori o načinu razmišljanja o vlastitoj kulturi: "Mi mu kažemo krevet, a stari ljudi *odar*⁷, ali mislim da je to srpska riječ"⁸. Primjetna je često susretana sklonost, podjednako kod Hrvata kao i Srba, da ono što im se čini neobičnim u vlastitoj kulturi, pripisuju ili jedni drugima, ili nekim prošlim, njima slabije poznatim vremenima, a ponekad i Turcima. Razlike u kulturi Hrvata i Srba, još u nedavnoj su prošlosti bile znatno veće nego danas. Marijana Gušić zabilježila je podatak iz tridesetih godina ovog stoljeća, da u Lovincu Bunjevske kažu *carza*, a Vlahinje *suknja* (Gušić, 1973:197). Danas i jedni i drugi upotrebljavaju oba izraza.

Mogli bismo reći da su najuočljivije razlike nestale s prestankom upotrebe narodne nošnje, a danas se trag tome vidi u već spomenutoj ornametici vunenih torbi.

Paralelno s procesom potiskivanja, ruralno stanovništvo, pa i ono mlađe, sve više postaje svjesno tradicijske kulture. Nažalost, ova se svijest uglavnom manifestira kroz nostalgiju za "dобрим starim vremenima" i ponekom, u pravilu nesistematski, prikupljenom etnografskom zbirkom najčešće neizvjesne budućnosti. Neiskorištenost potencijala ovakvog emotivnog odnosa prema tradiciji, nameće potrebu definiranja racionalnog stručno i znanstveno utemeljenog odnosa prema toj pojavi. Heterogenost komponenti na području ograničenom administrativnim pojmom bivše općine Gračac sugerira pristup s različitih polazišta, i u tom smislu postoji stalna skepsa o dovoljnoj sveobuhvatnom pristupu. Smatram da sadašnji događaji ukazuju etnologima na grešku učinjenu zapažavanjem istraživanja odnosa kultura Hrvata i Srba. Sigurno da etnolozi sukobe ne mogu spriječiti, no svakako mogu pridonijeti razumijevanju njihovih korijena, a svaka terapija polazi od ispravne dijagnoze.

Zaključak bismo mogli izraziti u obliku pitanja: Imamo li pravo na pristup samo s jednog stajališta? Da li bismo shvatili nedostatnost istraživanja odnosa kultura Hrvata i Srba, da nam na to nije ukazao rat? Hoće li se desiti da buduće propuste ne zamijetimo jer nam na to neće biti drastično ukazano?

⁶ U ovom momentu, naravno i ovu konstataciju treba uzeti s rezervom.

⁷ U značenju ležaja, postoji još u Cmoj Gori (Skok, 1972).

⁸ Krevet je imao dvije čeonе daske (*uzglavnice*), i dvije uzdužne (*bedrenice*). Poprečno od jedne do druge bedrenice bile su poslagane, jedna do druge, uže daske. Na njih se polagala slamarica.

LITERATURA

- Domaćinović, Vlasta: Košnice pletene od pruča ("trnke"), *Izvešća*, Zagreb, 1972, str. 15-29.
- ***: Pčelarstvo, u: *Etnološki atlas Jugoslavije 1*, Centar za etnološku kartografiju Filozofskog fakulteta, Zagreb, 1990, str. 9-19.
- Gavazzi, Milovan: *Vrela i sudbine narodnih tradicija*, Liber, Zagreb, 1978.
- Gunda, Bela: Maisdreschkorb in der alten und neuen Welt, *Acta ethnographica Academiae scientiarum Hungaricae* XVIII, fasc. 4, Budapest, 1969.
- Gušić, Marijana: Starinska lička nošnja, u: *Lika u prošlosti i sadašnjosti* (zbornik), Karlovac, 1973.
- Marković, Mirko: Narodni život i običaji sezonskih stočara na Velebitu, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 48, Zagreb, 1980, str. 5-139.
- Muraj, Aleksandra: Oblici i raširenost brana u Jugoslaviji, *Izvešća IV*, Zagreb, 1974, str. 41-63.
- ***: Oblici i raširenost brana u Jugoslaviji, u: *Etnološki atlas Jugoslavije 1*, Centar za etnološku kartografiju Filozofskog fakulteta, Zagreb, 1990, str. 1-5.
- Pavičić-Šunjić, Mate: Obrada zemljišta u Lovincu u Lici, *Vjesnik Etnografskog muzeja u Zagrebu IV*, Zagreb, 1938, str. 164-173.
- Skok, Petar: *Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU, Zagreb, 1972
- Vlajinac, Milan: *Rečnik naših starih mera u toku vekova III*, Samu, Beograd, 1968.

THE SURROUNDINGS OF GRAČAC AS THE INTERSECTION OF CULTURES

Summary

In May and September in 1989 the Institute for Protection of Cultural Monuments led in the district of Gračac an action for collecting ethnographic documentation. The author has written this text based on this material, bearing in mind that in 1991 this area was particularly struck by the war.

The culture of this area was formed under the influence of various cultural layers present in different periods, so that it is necessary to try to date as precisely as possible particular phases in its elaboration. The survey of collected materials, for the most part of the so called material culture has pointed to several possibilities of approach. This area can be studied as 1) an area of dominant Dinaric culture influenced by other cultural zones (especially the Adriatic one); 2) an area of rural culture influenced by urban culture; 3) an area with cultures pertaining to different social strata; 4) an area composed of mountain and plain culture; and finally 5) an area where the cultures of Croats and Serbs meet. Such a complex cultural area should be studied from as many aspects as possible.

The 1991 war in Croatia pointed out that ethnologists would have better understood its causes have they not for so long neglected the study of the relationship of the cultures of Croats and Serbs.